

Kas siejo Žemaičių vyskopus Antaną Domininką Tiškevičių (1692–1762), Joną Dominyką Lopacinskį (1708–1778) ir Vidaus reikalų ministerijos rūmus Vilniuje?

Žemaičių vyskupo Antano Domininko Tiškevičiaus portretas. XIX a. II p. Dailininkas J. Szyrma. Originalas saugomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D-T 525. Šaltinis: www.limis.lt

Vilniaus miesto centre, pietinėje Katedros aikštės pusėje, prie Pilies ir Šventaragio gatvių sankirtos stovinčiame viename gražiausių sostinės mūrinių pastatų dabar, kaip ir sovietmečiu, veikia Vidaus reikalų ministerija. Tarpukariu šiuo pastatu naudojosi kelios Vaivadijos įstaigos.

Čia – seniau buvusio Kapitulos kvartalo teritorija. Jai priklausė daugelis pastatų, stovėjusių dabartinių Šventaragio, Barbaros Radvilaitės, Bernardinų gatvėse bei Pilies gatvės pradžioje ir Skaipo gatvės pietinėje pusėje.

Morta Baužienė knygoje „Pašišvalymas po senojo Vilniaus

mūrus“ (Vilnius, 2012, p. 5–6) rašo, kad V. Drėma nustatė, jog „XVI a. viduryje Pilies ir Marijos Magdalietės (dabar Šventaragio) gatvių kampe stovėjo viena iš devynių Vilniuje buvusių Radvilų rezidencijų. Ją sudarė keletas uždarą kiemą supančių dviaukščių mūrinių pastatų. Vėliau pastatai atiteko Žemaičių vyskupsams, kurie juos valdė iki XVIII a. pabaigos. 1748 m. gegužės 7-osios gaisras nuniokojo daugumą Pilies gatvės pradžios namų. Praėjus dešimčiai metų po gaisro, Žemaitijos vyskupas Antanas Tiškevičius inicijavo rūmų perstatymą. Gyvendamas Luneville (Prancūzija), 1759 m. liepos–spalio mėnesiais šios statybos klausimais jis susirašinėjo su savo rūmų Vilniuje valdytoju Frideriku Perneru.“

Vyskupui A. D. Tiškevičiui mirus, Žemaičių vyskupų rezidencijos statybos reikalais užsiėmė Žemaičių vyskupas Jonas Dominykas Lopacinskis. 1940 m. šie namai buvo nacionalizuoti.

Antanas Domininkas TIŠKEVIČIUS

Antanas Domininkas Tiškevičius (lenk. *Antoni Dominik Tyszkiewicz*) – Žemaičių vysku-

Žemaičių vyskupo Jono Domininko Lopacinskio portretas. XVIII a. Dailininkas nežinomas. Originalas saugomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D-T 536. Šaltinis: www.limis.lt

pas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajoras, didikas, *Leliva* herbo grafas, Baltojo erelio ordinu apdovanotas Abiejų Tautų Respublikos (ATR) valstybės veikėjas. Jis gimė 1692 m. Kalėnikuose (Lahoiske, Baltarusija), mirė 1762 m. sausio 31 d. Alsėdžiuose (dabartiniame Plungės rajone), palaidotas Varnių Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus bažnyčios Vyskupų kriptoje.

Vyskupas buvo kilęs iš Lietuvos didikų Tiškevičių giminės Lagoisko ir Berdyčevo šakos. Tėvas – Emanuelis Vladislovas Tiškevičius Lahoiskis, motina –

(Nukelta į 36 p.)

A. D. Tiškevičiaus veikalo „Karališkasis kelias į dangų, arba Lenkijos karaliačio ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio šv. Kazimiero gyvenimas, aprašytas 1752 metais“ antraštinis lapas. Leidinys saugomas Lenkų mokslų akademijos Literatūros tyrimų instituto bibliotekoje

Sofija Venclavska. Žymūs ATR veikėjai buvo ir jo broliai – Kazimieras Tiškevičius Lahoiskis, Teodoras Tiškevičius Lahoiskis bei Mykolas Jonas Tiškevičius Lahoiskis.

A. D. Tiškevičius mokėsi Vilniaus akademijoje (dabar Vilniaus universitetas), čia jam 1713 m. buvo suteiktas filosofijos mokslų daktaro laipsnis. Teologiją studijavo dvejus metus. Į kunigus įšventintas 1715 metais. 1736–1740 m. ėjo Lietuvos didžiojo kunigaikščio kanclerio pareigas (jam buvo pavesta kuruoti dvasinius reikalus). 1739 m. liepos 20 d. paskirtas tituliniumi Menito vyskupu ir Kijevo vyskupo pagalbininku. Žemaičių vyskupu paskirtas 1740 m. rugsėjo 16 d. Šias pareigas ėjo 1740–1761 m.

Žemaičiuose jis garsėjo savo ganytojiška veikla, lankė parapijas, pamatęs, kad daugelis kunigų menkai išsilavinę, rūpinosi jų

švietimu, suorganizavo 3 mėnesių trukmės kursus Varniuose. Jis nustatė klierikams ir kunigams privalomas 7 dienų rekolekcijas, perkėlė Žemaičių kunigų seminariją iš Kražių į Varnius ir pavėdė vienuoliams pijorams globoti šią seminariją, pasirūpino, kad Varnių kunigų seminarijai būtų pastatyti nauji namai.

A. D. Tiškevičius Varniuose įkurdino vienuolius rokitus, leido įkurti seserų marijiečių vienuolyną, padalijo vyskupiją į 10 dekanatų, nustatė parapijų maldininkų kelionių į didžiuosius Šiluvos ir Žemaičių Kalvarijos atlaidus tvarką, suaktyvino šiuos atlaidus. Jo nurodymu visi kanauninkai ir prelatai turėjo dėvėti puošnius raudonus rūbus, ant krūtinės nešioti kryžius.

Jis taip pat pasirūpino, kad 1752 m. birželio 4–6 d. Varniuose vykusio diecezinio sinodo nutarimai būtų Vilniuje išspausdinti atskiru leidiniu – „Medininkų arba Žemaičių vyskupijos sinodas“ (*Synodus dioeciesana Mednicensis seu Samogitiae*).

Parašė knygą „Karališkasis kelias į dangų, arba Lenkijos karaliačio ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio šv. Kazimiero gyvenimas, aprašytas 1752 metais“ (*Królewska droga do nieba, albo zycie S. Kazimierza królewicza Polskiego y W. X. L., opisane roku 1752*).

Šis vyskupas garsėjo ir kaip bažnyčių statytojas – iš viso jis inicijavo 9 naujų bažnyčių statybą, tarp jų ir Žemaičių Kalvarijos (bažnyčia iškilo 1750 m.). Įsteigė altariją prie Mosėdžio bažnyčios.

A. D. Tiškevičiaus nurodymu vyskupo Jurgio Tiškevičiaus

palaikai buvo parvežti iš Prūsijos ir palaidoti Žemaičių Kalvarijos bažnyčios rūsyje.

1744 m. A. D. Tiškevičius apdovanotas Baltojo erelio ordinu.

Jonas Domininkas LOPACINSKIS

Jonas Domininkas Lopacinskis (1708–1778) – Žemaičių vyskupas, teisių mokslų daktaras, garsėjęs kaip talentingas žmogus, energingas ir uolus kunigas, nejęs į jokių kompromisus su kitatikiais. Jis gimė 1708 m. gegužės 9 d. Mstislavlio vaivadijos (dab. Baltarusijos Magiljavo sritis) Lopacino dvare, mirė 1778 m. sausio 11 d. Janapolėje (Telšių r.), palaidotas Varnių Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčios kriptoje.

J. D. Lopacinskis Vilniaus akademijoje studijavo filosofiją ir teologiją, o vėliau baigė Varšuvos Šv. Kryžiaus kunigų seminariją. Į kunigus įšventintas 1732 m. Tada grįžo į Vilnių ir čia buvo paskirtas Vilniaus kanauninku ir koplyčios rektoriumi prie katedros. Yra kunigavęs Kražiuose, Anykščiuose. Vilniaus kapitulos pavedimu jis važinėjo į vietinius seimelius, 1733 m. Varšuvos seime atstovavo Vilniaus kapitulai, jos pavedimu buvo nuvykęs tvarkyti reikalų ir į Romą. 1753 m. J. D. Lopacinskis tapo prelatu scholastiku. 1756 m. Vilniaus akademijoje jam buvo suteiktas mokslų daktaro laipsnis. Mirus Vilniaus prelatui, jam patikėtos Vilniaus prelato ir juristo, vyr. tribunolo nario mišrioms byloms vesti pareigos. 1755–1762 m. jis

buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didysis sekretorius. Vėliau dirbo Šiluvos parapijos klebonu. Vyskupas Motiejus Valančius „Žemaičių vyskupystėje“ rašo, kad „Šidlavos klebonas Jonas Dominykas Lopacinskis, matydamas savo parakvijos bažnyčią mažne jau griūnant, lig laiku prisidengęs kalkių ir plytų, metuose 1760 padėjo pamatus mūro bažnyčios“.

J. D. Lopacinskis Žemaičių vyskupu tapo 1762 metais. Šias pareigas ėjo 16 metų (iki pat savo mirties). M. Valančius jau minėjo „Žemaičių vyskupystėje“ pažymi, kad J. D. Lopacinskis „Pašvęstas į vyskupus, parbraukė į Varnius“.

Jis tęsė savo pirmtako A. D. Tiškevičiaus darbus siekdamas, kad būtų išlaikytas gyvas žmonių tikėjimas, kad šviestųsi visi kunigai, kad jie sakytų paprastiems žmonėms suprantamus pamokslus. M. Valančius rašo, kad: „Metuose 1765 vyskupas Lopacinskis visiems kunigams įsakė, kad nedėlios dienomis ne sakymus teigtų, bet sakytų pamokslus, žmonėms spėriai suprantamus. Liepė visiems kunigams važiuoti į Varnius dėl parodymo savo apšvietimo. Ką reikiant mokantiems veikiai leido grįžti namon ir dalyti žmonėms visus sakramentus, o nemokančius tol trukino Varniuose, kol priderančiai daiktų tikėjimo nepravoko“.

Būdamas vyskupu jis toliau rūpinosi Šiluva, siekė, kad ji būtų pripažinta pirmąja šventove.

Žemaičių vyskupystėje J. D. Lopacinskio laukė daugybė darbų. Pamatęs, kad Varniuose klierikai gyvena aplūžusiame name, tais pačiais 1762-aisiais metais naujosios kunigų seminarijos pastato statybai paskyrė žemės sklypą, o seminarijos išlaidymui – 40000 auksinių.

Jo iniciatyva buvo perstatyti vyskupų rūmai Alsėdžiuose (Plungės r.), Varniuose marmuru papuošta katedra, pastatyta ne tik nauja mūrinė kunigų seminarija, bet ir vikarų bei choristų namai. Netoli Varnių esančiame Viržuvėnų kaime, kur plytėjo vyskupų žemės, jis pasistatė sau namus (rūmus), prie jų užveisė sodą, pasirūpino, kad iš Varnių į Viržuvėnus būtų nutiestas kelias, pastatyta pirmoji medinė Viržuvėnų Šv. Mykolo arkangelo bažnyčia (ji iškilo 1763 m.), 1774 m. Viržuvėnams suteiktos parapijos teisės, nustatytos jos ribos, į šią gyvenvietę perkeltas parapijos

Vidaus reikalų ministerijos pastato fragmentas 2023 m. D. Mukienės nuotrauka

centras. Einant metams šiam kaimui pagal vyskupo vardą prigijo Janapolės pavadinimas.

Vyskupaudamas J. D. Lopacinskis taip pat, kaip ir jo pirmtakas, nuolat rūpinosi naujų bažnyčių ir koplyčių, klebonijų statyba. Vyskupo rūpesčiu buvo pradėtos statyti Batakių, Budrių, Janapolės, Jokūbavo, Karklėnų, Konstantinavo, Luokės, Medingėnų, Mosėdžio, Nemakščių, Pagramančio, Pakražančio, Radviliškio, Rozalimo, Šaukoto, Ukrinų, Vaiguvo, Vainuto, Varnių Šv. Aleksandro bažnyčios.

Vyskupas mėgo gražią architektūrą ir skatino žmones visoje vyskupijoje statyti gražius namus.

J. D. Lopacinskio nurodymu kiekviename vyskupijos parapijos miestelyje buvo pradėtos steigti pradinės mokyklos.

Norėdamas geriau žinoti vyskupijos reikalus, klebonams liepė tiksliai ir išsamiai aprašyti savo parapijas. Ši kunigų surinkta medžiaga buvo pristatyta į Alsėdžius, kur gyveno vyskupas. Platų vyskupijos aprašymą J. D. Lopacinskis nusiuntė į Romą.

Jo rūpesčiu buvo plėtojama 1630 m. Žemaičių vyskupijoje įkurta „Krikščioniško mokslo brolija“.

Vyskupas skatino leisti religines knygas, rėmė jų leidybą, pats iš prancūzų į lenkų kalbą išvertė ir išleido dvi knygas istorine tema. Parašė 2 išsamias reliacijas Šventajam Sostui.

Parengė Jurgis Želvys